

Afet Sonrası Kendiliğinden Gelişen Gönüllülüğün Kaynaklarının, Potansiyellerinin ve Etkisinin Araştırılması

Dr. Melike Boztilki

Üsküdar Üniversitesi

Kriz dışı dönemlerde gönüllülük; sivil toplum kuruluşları bünyesinde, belli bir sistematik içinde ilerleyen ve kişilerin niteliklerine ve kendilerine tanımlanan görevlere uygun hareket ettikleri bir süreçtir. Ancak özellikle deprem gibi olağanüstü ve beklenmedik kriz dönemlerinde çok sayıda farklı ihtiyaç alanı ortaya çıkmakta ve bu ihtiyaçların hızla giderilmesine yönelik talep oluşmaktadır. Büyük doğal afetlerde ihtiyaçların afetten etkilenen tüm noktalarda, ihtiyaçların tamamını karşılayabilecek şekilde ve hızla organize edilebilmesi yerleşik sivil toplum kuruluşlarının hız ve yetenek kapasitelerini aşabilmektedir. Bu noktada devreye sivil toplum kuruluşlarına bağlı olmayan, sistemsiz şekilde ilerleyen “kendiliğinden, hazırlıksız” gelişen gönüllülük girmektedir (Barraket vd, 2013). Kendiliğinden gönüllüler, “Bir kuruluşa veya tanınmış bir gruba üye olmayan, ilk yardım ve krize müdahale konularında eğitim almamış, herhangi bir kuruluşa karşı sorumluluğu bulunmayan, daha önce gönüllülük çalışmalarında yer almış olması olası ancak halihazırda bağımsız olan kişiler” olarak tanımlanmaktadır (Drabek & McEntire, 2003). Kendiliğinden gönüllülük, hızlı hareket etme ve farklı ihtiyaçlara yanıt verebilme potansiyeli taşıyan önemli bir güçtür. Ancak düzensiz gönüllüler kimi zaman afet bölgesinde herhangi bir fayda sağlamayan, sadece izleyici olarak bölgeye geldiği için süreçleri sıkıntıya sokarak farklı sorunlara yol açan unsurlara da dönüşebilmektedir.

Bu nedenlerle kendiliğinden gönüllülüğün nasıl ortaya çıktığı, birbirini tanımayan insanların hızlı şekilde nasıl organize oldukları, insanları eyleme geçmeye yönelten motivasyonların neler olduğu ve gönüllülük süreçlerinin insanlarda ne tür etkiler bıraktığı incelenmeye açık bir konudur. Öte yandan bu tür gönüllülüğün yalnızca fayda sağlayan yönü ile değil, kaynak tüketici yönleriyle de tanımlanması önem taşımaktadır. Bu bilgiler ışığında; hangi özelliklerdeki kişilerin hangi amaçlarla ve ne şekilde harekete geçerek afetlerde gönüllülük süreçlerine dahil olduklarının belirlenmesi ile gönüllülerin organize edilmesi ve profesyonel afet yönetim süreçlerine hızlı şekilde entegre edilmesine yönelik potansiyellerin ortaya çıkartılması yaygın etki bağlamında araştırmanın en temel amaçlarıdır. Bu amaçlarla 6 Şubat 2023 tarihli depremden etkilenen ve gönüllü yardımların merkezi haline gelen Gaziantep'te Türk Kızılay'ı tarafından desteklenecek bir saha araştırması yapılması planlanmaktadır.

Araştırmanın temel soruları şunlardır;

1. Kendiliğinden gelişen gönüllülükte organize olma süreçleri nelerdir? Kişiler hangi araçlarla, ne şekilde organize olmaktadır?
2. Kendiliğinde gelişen gönüllülükte kişileri eyleme taşıyan temel motivasyonlar nelerdir?
3. Kendiliğinden gelişen gönüllülük çalışmaları; gönüllülerin kendileri, afetzedeler ve STK'lar açısından hangi faydaları oluşturmaktadır?
4. Kendiliğinden gelişen gönüllülük çalışmaları; gönüllülerin kendileri, afetten etkilenen bireyler ve STK'lar açısından ne tür sorunlara neden olmakta veya ne türler riskler taşımaktadır?
5. Kendiliğinden gelişen gönüllülük çalışmaları; gönüllülerin kendileri, afetten etkilenen bireyler ve STK'lar açısından gelecek afetlerde ve kriz durumlarında geliştirilmek ve uygulanmak üzere hangi potansiyelleri taşımaktadır? Bu potansiyellerin geliştirilip kullanılabilmesi için özellikle yerel yönetimler ve STK'lar nasıl bir rol oynayabilir?

Araştırmada bu ana soruların cevaplanabilmesi amacıyla oluşturulan alt sorular şunlardır;

- a. Kendiliğinden gelişen gönüllülükte gönüllülerin sosyodemografik özellikleri, geçmiş kriz deneyimleri, motivasyon kaynakları nelerdir? Belirtilen bu değişkenler açısından kişiler arasında belirgin benzerlikler veya farklılıklar bulunmakta mıdır?
- b. Özellikle afeti takip eden ilk günlerde gönüllüler ne şekilde eyleme geçmekte, nasıl mobilize olmakta ve afet bölgesinde temel ihtiyaçlarını hangi yöntemlerle karşılamaktadır?
- c. Afeti takip eden ilk günler başta olmak üzere gönüllülerle STK'lar ve yerel yönetimlerin işbirliği geliştirme süreçleri nasıl ve ne düzeyde gerçekleşmektedir? Kendiliğinden gönüllülük zamanla mevcut kuruluşlara entegre olma eğiliminde midir yoksa bağımsız davranış eğilimi mi gözlenmektedir? Her iki olasılığı gerçekleştiren şartlar nelerdir?
- d. Kendiliğinden gelişen gönüllülük süreçleri, afet sonrası dönemlerde sivil toplum çalışmalarını ve gönüllülük katılıma isteklilik konusunda bir etki oluşturmakta mıdır? Etki varsa ne yönlüdür?
- e. Kendiliğinden gönüllülük çalışmalarının verimliliği konusunda afetten etkilenen halk, yerel yöneticiler ve STK'lar ne tür değerlendirmeler yapmaktadır?
- f. Kendiliğinden gelişen gönüllülük deneyimleri kişiler üzerinde yaşama yüklenen anlam ve yaşam amaçları, ruhsal sağlık gibi alanlarda ne tür etkiler bırakmaktadır?